

УДК 796:005.591.6:351.86(477)

Микола Носко

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г.Шевченка
ORCID ID 0000-0001-9903-9164

Надія Довгань

Національний Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України
ORCID ID 0000-0002-4715-028X
DOI 10.24139/2312-5993/2026.01/191-206

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ДОСЛІДНИЦЬКО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

У статті здійснено комплексний теоретико-аналітичний розгляд сучасних проблем професійної та дослідницько-інноваційної діяльності у сфері фізичної культури і спорту в Україні. Обґрунтовано актуальність дослідження в умовах суспільних трансформацій, євроінтеграційних процесів та воєнного стану. Проаналізовано історичні передумови розвитку галузі та сучасний інституційний стан системи фізичної культури і спорту. Визначено основні напрями професійної діяльності фахівців, зокрема педагогічний, тренерський, управлінський і реабілітаційний та адаптивний компоненти. Розглянуто ключові проблеми кадрового забезпечення, зниження престижу професії, професійного вигорання та недостатнього рівня підготовки фахівців до роботи в умовах цифровізації. Виявлено недоліки матеріально-технічного забезпечення галузі, що стримують впровадження сучасних технологій та інновацій. Значну увагу приділено проблемам дослідницької діяльності, зокрема розриву між науковими дослідженнями та практикою спортивної підготовки. Проаналізовано стан інноваційного розвитку, рівень впровадження цифрових технологій, систем моніторингу та спортивної аналітики. Окремо розглянуто вплив воєнного стану на функціонування галузі, зокрема руйнування інфраструктури, міграцію кадрів та розвиток адаптивного і ветеранського спорту. Обґрунтовано перспективні напрями розвитку, серед яких модернізація системи освіти, інтеграція науки і практики, цифровізація, розвиток міжнародного співробітництва та популяризація здорового способу життя. Доведено, що ефективний розвиток галузі фізичної культури і спорту можливий лише за умови системного підходу, державної підтримки та впровадження інноваційних стратегій.

Ключові слова: наукове становлення, методологічна підготовка, здобувач вищої освіти, дослідницька культура, науково-дослідницька діяльність, методологічні дисципліни.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану в Україні сфера фізичної культури і спорту зазнає суттєвих трансформацій, що обумовлені як безпековими викликами, так і соціально-економічними змінами (Довгань, 2023; Костюкевич, Шинкарук, 2022; Магльований, 2023). Повномасштабна збройна агресія призвела до руйнування спортивної інфраструктури, обмеження доступу населення до

фізкультурно-оздоровчих послуг, а також до вимушеної міграції фахівців (Довгань, 2023; Ріпак, 2023).

Особливої актуальності набувають проблеми забезпечення безперервності професійної діяльності фахівців, адаптації тренувального процесу до умов обмежених ресурсів та збереження кадрового потенціалу галузі (Дутчак, 2023; Костюкевич, 2023; Плаьонов, 2021). Ускладнюється також реалізація науково-дослідницької діяльності через обмежене фінансування та доступ до матеріально-технічної бази (Москаленко, Полякова, 2023).

Водночас воєнний стан створює нові потреби, зокрема у розробці програм адаптивної фізичної культури, реабілітації військовослужбовців та цивільного населення (Андреев, Благій, 2023; Москаленко, 2022). Це актуалізує впровадження інноваційних підходів та цифрових технологій у систему фізичного виховання (Довгань, Ганчева, Гончаренко, Отравенко, 2022; Платонов, 2021).

Таким чином, виникає необхідність комплексного наукового осмислення сучасних проблем професійної та дослідницько-інноваційної діяльності у сфері фізичної культури і спорту в Україні в умовах воєнного стану, що зумовлює актуальність даного дослідження та потребу у пошуку ефективних шляхів їх вирішення.

Аналіз актуальних досліджень. Починаючи з 2022 року, науковий дискурс у сфері фізичної культури і спорту в Україні суттєво трансформувався під впливом воєнного стану (Довгань, 2023; Круцевич, 2023). Значна частина сучасних досліджень присвячена адаптації галузі фізичної культури і спорту до нових умов функціонування, збереженню кадрового потенціалу та розвитку інноваційних підходів (Дутчак, 2023; Москаленко, 2022).

Зокрема, у працях Москаленко Н.В. розглядаються питання організації фізичного виховання в умовах дистанційного та змішаного навчання, а також проблеми фізичної активності різних груп населення в умовах обмежень воєнного часу (Круцевич, 2023; Магльований, 2023). Авторка акцентує увагу на необхідності впровадження цифрових технологій у навчально-тренувальний процес.

Вагомий внесок у розвиток теорії та методики фізичного виховання належить Носко М.О, у працях якого обґрунтовано концептуальні засади фізичного виховання молоді, зокрема в умовах трансформацій освітнього середовища. Його дослідження спрямовані на вдосконалення системи фізичної підготовки студентів, формування

здорового способу життя та підвищення ефективності навчально-тренувального процесу (Москаленко, 2022).

Дослідження Шинкарук О.А. Костюкевича та В.М. присвячені інноваційним підходам до підготовки спортсменів і управлінню тренувальним процесом. Дослідження авторів зосереджені на інноваційних підходах до підготовки спортсменів в умовах нестабільності, зокрема використанні сучасних інформаційних технологій, біомеханічного аналізу та дистанційного моніторингу тренувального процесу (Костюкевич, 2022; 2023; Платонов, 2021).

У сучасних дослідженнях Апостолова О.А., Єрмакова С. С., висвітлюються проблеми трансформації системи фізичного виховання в закладах освіти під час воєнного стану. Автори аналізують ефективність онлайн-форм занять та їх вплив на фізичний і психоемоційний стан здобувачів освіти (Андрєєва, 2022; Андрєєва, Благій, 2023; Єрмаков, Апотсолов, 2022).

Окремий напрям досліджень становить фізична реабілітація постраждалих від бойових дій, що розкрито у працях Ріпак І. М. та Андрєєвої О. В. (Андрєєва, 2022; Андрєєва, Благій, 2023; Носко, 2020). Так автори, досліджують питання фізичної терапії військовослужбовців і цивільних осіб, які постраждали внаслідок бойових дій, наголошуючи на важливості інтеграції фізичної культури у процес реабілітації.

Крім того, у наукових працях розглядається роль фізичної підготовки у системі обороноздатності держави, зокрема у контексті підготовки військовослужбовців (Магльований, 2023)

Сучасні аспекти розвитку фізичної культури та оздоровчої діяльності розкрито у працях науковців, які досліджують питання організації фізкультурно-оздоровчої роботи, впровадження інноваційних технологій та формування мотивації до рухової активності різних груп населення в умовах воєнного стану (Довгань, 2023).

У контексті воєнного стану наукові підходи зазначених авторів набувають нової актуальності, оскільки дозволяють адаптувати систему фізичного виховання до сучасних викликів, зокрема через використання гнучких форм організації занять, індивідуалізацію навантажень та інтеграцію оздоровчих технологій.

Водночас у міжнародному науковому просторі (зокрема у журналах *Sport Management Review*, *International Review for the Sociology of Sport*) зростає інтерес до ролі спорту в умовах криз. На міжнародному рівні значна увага приділяється ролі спорту в кризових

ситуаціях. Так, Krustrup P. та Dvorak J. підкреслюють значення фізичної активності для здоров'я (Krustrup, Dvorak, 2022), а Thorpe H. та Parnell D. досліджують соціальну роль спорту в умовах криз (Thorpe, Parnell, 2023). Parnell D. та Widdop P. акцентують увагу на значенні спорту для психічного здоров'я (Parnell, Widdop, 2023).

Дослідження підтверджують, що спорт виконує важливу соціальну та терапевтичну функцію. які аналізують роль спорту у подоланні наслідків кризових ситуацій, зокрема воєнних конфліктів, та підкреслюють значення фізичної активності для підтримки психічного здоров'я населення (Thorpe, Parnell, 2023).

Попри активізацію наукових досліджень у цьому напрямі, слід зазначити, що більшість робіт має фрагментарний характер і не забезпечує комплексного підходу до вирішення проблем професійної та дослідницько-інноваційної діяльності у сфері фізичної культури і спорту в умовах воєнного стану. Це зумовлює необхідність подальших системних досліджень із урахуванням сучасних викликів і потреб українського суспільства.

Метою статті є комплексне та системне дослідження сучасного стану професійної і дослідницько-інноваційної діяльності у сфері фізичної культури і спорту в Україні в умовах воєнного стану, виявлення ключових проблем їх функціонування, зумовлених соціально-економічними, організаційними та безпековими викликами, а також наукове обґрунтування перспективних напрямів розвитку галузі на основі впровадження інноваційних підходів, цифрових технологій, міждисциплінарної інтеграції та адаптації професійної діяльності до сучасних умов.

Виходячи з окресленої мети дослідження визначено такі завдання:

1. Проаналізувати теоретичні засади та сучасний стан професійної і дослідницько-інноваційної діяльності у сфері фізичної культури і спорту в Україні.

2. Виявити ключові проблеми функціонування галузі в умовах воєнного стану з урахуванням соціально-економічних та безпекових чинників.

3. Дослідити вплив цифрових технологій та інноваційних підходів на трансформацію професійної та наукової діяльності у сфері фізичної культури і спорту.

4. Обґрунтувати перспективні напрями розвитку та ефективні механізми адаптації галузі до сучасних умов воєнного стану.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціальних методів, спрямованих на комплексне осмислення сучасних проблем професійної та дослідницько-інноваційної діяльності у сфері фізичної культури і спорту в умовах воєнного стану.

Застосовано теоретичні методи — аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, порівняння, класифікацію та узагальнення — для визначення сутнісних характеристик функціонування галузі фізичної культури і спорту, виявлення ключових проблем її розвитку та обґрунтування ролі інноваційних підходів у забезпеченні ефективності професійної і наукової діяльності (з урахуванням сучасних наукових праць і нормативних документів у сфері фізичного виховання, спорту та освіти).

Структурно-системний підхід використано для розгляду сфери фізичної культури і спорту як цілісної соціально-педагогічної та професійної системи, що функціонує в умовах воєнного стану та зазнає впливу зовнішніх і внутрішніх факторів (аналіз особливостей організації тренувального процесу, освітньої діяльності та наукових досліджень у закладах освіти і спортивних установах України).

Метод аналізу наукових джерел застосовано для узагальнення сучасних підходів до дослідження проблем професійної та інноваційної діяльності у сфері фізичної культури і спорту, а також для визначення провідних тенденцій розвитку галузі у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема Андрєєва О. В., Апостолов О. А., Благій О. Л., Костюкевич В. М., Єрмаков С. С., Москаленко Н. В., Полякова А. В., Шинкарук О. А. та інших.

Метод узагальнення педагогічного та практичного досвіду використано для визначення ефективних форм організації професійної діяльності фахівців у сфері фізичної культури і спорту в умовах воєнного стану, зокрема дистанційних і змішаних форматів роботи, використання цифрових технологій у тренувальному процесі, а також застосування реабілітаційних і оздоровчих практик для різних категорій населення.

Виклад основного матеріалу. Проблематика розвитку фізичної культури і спорту, а також професійної діяльності фахівців галузі фізичної культури і спорту є предметом наукових досліджень як українських, так і зарубіжних учених.

Теоретико-методологічні основи фізичного виховання та спортивної підготовки ґрунтовно розкрито у працях Т. Ю. Круцевич, яка досліджує питання формування фізичної культури особистості та

модернізації системи фізичного виховання (Круцевич, 2023). Значний внесок у розвиток теорії спорту зробив В. М. Платонов, який обґрунтував систему багаторічної підготовки спортсменів та принципи періодизації тренувального процесу (Платонов, 2021). Проблеми управління та державної політики у сфері спорту висвітлено у працях М. В. Дутчака, який аналізує механізми функціонування галузі в умовах сучасних соціально-економічних змін (Дутчак, 2023). Питання розвитку фітнесу та рекреаційної діяльності розглядаються у дослідженнях О. В. Андрєєвої, де акцентується увага на необхідності популяризації фізичної активності серед населення (Андрєєва, 2022; Андрєєва, Благій, 2023).

Сучасні тенденції розвитку спорту в умовах глобалізації та цифровізації висвітлено у працях зарубіжних дослідників. Зокрема, J. Maguire, R. Giulianotti, B. Houlihan та J. Horne, вони аналізують вплив глобалізаційних процесів на розвиток спорту та підготовку спортсменів високого рівня (Носко, 2020). Проблеми контролю тренувального навантаження та запобігання перевтомі розглядає S. Halson (Dovgan, Dikhtyarenko, Otravenko, Yeremenko, Zavistovsky, 2023). Такі науковці як Allen Guttmann (Guttmann, 1978) автор концепції модернізації спорту, Barrie Houlihan (Houlihan, 2008) досліджує спортивну політику та міжнародні системи спорту, David Andrews (Andrews, 2012) аналізує комерціалізацію та медіалізацію спорту, Richard Giulianotti (Giulianotti, 2005) спеціалізується на соціології спорту і глобалізації, Mike Weed (Weed, 2008) вивчає вплив подій та глобальних процесів на спорт, Jean-Loup Chappelet (Chappelet, Kübler-Mabbott, 2008) досліджує управління міжнародним спортом, у своїх працях розкривають ключові аспекти трансформації сучасного спорту під впливом глобалізаційних та цифрових процесів, зокрема комерціалізацію, інституціоналізацію, інтернаціоналізацію та впровадження інноваційних технологій у підготовку спортсменів і управління спортивними організаціями.

Важливе значення для дослідження мають міжнародні документи та аналітичні звіти, зокрема рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо фізичної активності (Довгань, Ганчева, Гончаренко, Отравенко, 2022), а також стратегічні документи Європейського Союзу у сфері спорту (Магльований, 2023). Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання інтеграції науки і практики, впровадження інноваційних технологій та адаптації галузі до сучасних викликів, зокрема воєнного стану, залишаються недостатньо дослідженими та потребують подальшого наукового осмислення.

Фізична культура розглядається як складова загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних якостей і формування гармонійної особистості. Спорт виступає специфічною формою соціальної діяльності, яка поєднує змагальність, досягнення високих

Генеza фізичної культури в Україні має глибоке соціокультурне підґрунтя. Ще в період Київської Русі фізична підготовка була невід'ємною складовою військового та побутового життя. Вправи з володіння зброєю, кінна підготовка, боротьба та народні ігри сприяли формуванню фізичної витривалої особистості. У козацьку добу фізична культура набула системності: тренування з бойових мистецтв, плавання, фехтування, верхова їзда стали елементами підготовки воїна та формування національного характеру.

У ХІХ столітті, під впливом європейських гімнастичних систем (німецької, шведської, чеської), на українських землях почали створюватися перші спортивні товариства. Значну роль відіграв рух «Сокіл», що поєднував фізичне виховання з національно-патріотичними ідеями. Також важливим чинником розвитку молодіжного фізкультурного руху стала діяльність організації «Пласт», яка формувала гармонійно розвинену особистість через фізичке, моральне та інтелектуальне виховання (Костюкевич, 2023; Костюкевич, Шинкарук, 2022).

Таким чином, ще до інституціоналізації спорту як соціального явища в Україні існувала стійка традиція фізичного виховання, тісно пов'язана з культурою та історією народу.

У ХХ столітті розвиток галузі відбувався в умовах радянської системи, яка характеризувалася жорсткою централізацією та плановим управлінням. Було створено розгалужену мережу дитячо-юнацьких спортивних шкіл, шкіл вищої спортивної майстерності, спортивних товариств («Динамо», «Спартак», «Колос» тощо).

Основними рисами цього періоду були: масовість фізкультурного руху; державне фінансування спортивної інфраструктури; орієнтація на високі досягнення у міжнародних змаганнях; розвиток науково-дослідної бази спортивної підготовки.

Саме в цей період сформувалися потужні наукові школи у сфері теорії і методики спорту, спортивної фізіології, біомеханіки. Однак система мала й недоліки — ідеологізацію спорту, обмежену автономію федерацій та недостатню інтеграцію у світову спортивну спільноту.

Після 1991 року фізична культура і спорт в Україні увійшли в етап глибоких трансформацій. Перехід до ринкової економіки супроводжувався скороченням бюджетного фінансування, руйнуванням частини спортивної інфраструктури та зміною системи управління (Москаленко, Полякова, 2023).

Водночас було закладено нову нормативно-правову базу, створено національні федерації з різних видів спорту, започатковано співпрацю з міжнародними спортивними організаціями. Україна стала повноправним учасником Олімпійського руху, що сприяло збереженню високого рівня спорту вищих досягнень.

У цей період спостерігалися такі тенденції: комерціалізація спортивної діяльності; поява приватних фітнес-центрів та спортивних клубів; розвиток нових видів спорту та фітнес-напрямів; формування ринку спортивних послуг. Разом із тим, нерівномірність фінансування призвела до зростання регіональних диспропорцій у розвитку спортивної інфраструктури. Сьогодні система фізичної культури і спорту в Україні включає: органи державного управління; спортивні федерації; заклади вищої освіти фізкультурного профілю; науково-дослідні установи; дитячо-юнацькі спортивні школи; приватні спортивні організації та фітнес-індустрію (Платонов, 2021; Krustrup, Dvorak, 2022).

Відбувається поступовий перехід до децентралізації управління та розширення повноважень місцевих громад у розвитку спортивної інфраструктури. Водночас ефективність управління значною мірою залежить від рівня координації між державними органами та громадськими організаціями. Суттєво зросла роль громадянського суспільства у підтримці спортивних ініціатив, благодійних проектів та відбудові інфраструктури.

Глобалізаційні процеси сприяють інтеграції українського спорту до міжнародного простору. Зростає участь спортсменів у міжнародних змаганнях, розширюється академічна мобільність фахівців, активізується наукова співпраця. Цифровізація стала одним із ключових чинників модернізації галузі. Сучасні тренувальні процеси дедалі частіше базуються на використанні: систем GPS-моніторингу; відеоаналізу техніки рухів; програм для планування навантажень; онлайн-платформ для дистанційного навчання. Проте рівень впровадження інновацій залишається нерівномірним і залежить від фінансових можливостей установ.

Воєнні дії суттєво вплинули на розвиток фізичної культури і спорту. Було пошкоджено або зруйновано значну кількість спортивних об'єктів, частина спортсменів і тренерів вимушено виїхала за кордон. Водночас спорт став важливим елементом підтримки національної єдності та міжнародного іміджу України. Особливого значення набув розвиток: ветеранського спорту; адаптивної фізичної культури; програм фізичної та психологічної реабілітації. Спортивні ініціативи активно підтримуються міжнародними організаціями та благодійними фондами.

Проблема кадрового дефіциту в умовах військового стану залишається однією з ключових у галузі фізичної культури і спорту. Дослідники відзначають зниження престижу професії тренера та викладача фізичної культури, що пов'язано з низьким рівнем матеріального забезпечення та соціальних гарантій (Андрєєва, Благій, 2023).

Професійна діяльність у галузі має багаторівневу структуру та включає кілька взаємопов'язаних компонентів саме: педагогічна діяльність реалізується у закладах освіти різних рівнів. Вона спрямована на формування фізичної культури особистості, розвиток рухових якостей, виховання морально-вольових рис. Сучасні дослідження підкреслюють необхідність переходу від традиційної нормативної моделі до особистісно орієнтованої системи фізичного виховання (Довгань, Ганчева, Гончаренко, Отравенко, 2022; Єрмаков, Апостолов, 2022). Це передбачає: індивідуальний підхід до учнів; врахування стану здоров'я; використання варіативних модулів; інтеграцію інноваційних технологій.

Особливої актуальності набуває впровадження інклюзивних практик у закладах освіти, що відповідає сучасним освітнім стандартам (Андрєєва, Благій, 2023).

Тренерська діяльність є центральною ланкою спорту вищих досягнень. Вона передбачає планування довгострокової підготовки спортсмена, управління навантаженнями та контроль функціонального стану. Відомо, що ефективність тренувального процесу залежить від раціональної періодизації підготовки (Носко, 2020).

Теорія періодизації розглядає тренування як системно організований процес із чітким розподілом навантажень фізичної підготовки та погодинним навантаженням (годин). Згідно з концепцією В. Платонова, система підготовки спортсменів повинна бути багаторічною, поетапною та адаптованою до індивідуальних особливостей організму (Дутчак, 2023).

Сучасні дослідження також акцентують увагу на необхідності моніторингу тренувального навантаження для попередження перевтоми та травматизму (Dovgan, Dikhtyarenko, Otravenko, Yeremenko, Zavistovsky, 2023). Використання цифрових технологій дозволяє здійснювати постійний контроль за фізіологічними показниками спортсмена. Управління у сфері фізичної культури і спорту передбачає організацію діяльності спортивних установ, планування розвитку, фінансовий менеджмент і маркетинг. В умовах ринкової економіки зростає значення стратегічного управління та проектного підходу. Ефективний спортивний менеджер має володіти знаннями з економіки, права, комунікацій та брендингу. Європейські підходи до розвитку спорту наголошують на необхідності прозорого управління, децентралізації та партнерства між державними й громадськими структурами (Шинкарук, 2023).

В умовах зростання захворюваності населення та наслідків воєнних дій особливого значення набуває оздоровча й реабілітаційна діяльність. Фізична активність розглядається Всесвітньою організацією охорони здоров'я як один із ключових чинників профілактики неінфекційних захворювань (Ріпак, 2023). Розвиток фізичної терапії та адаптивної фізичної культури сприяє відновленню функціональних можливостей організму та соціальній інтеграції осіб із порушеннями здоров'я.

Сучасний фахівець повинен володіти комплексом професійних компетентностей, а саме:

- теоретична компетентність — знання основ спортивної фізіології, біомеханіки, педагогіки (Платонов, 2021);
- методична компетентність — уміння планувати й реалізовувати тренувальний процес (Носко, 2020);
- психолого-педагогічна компетентність — здатність мотивувати, підтримувати та формувати позитивний психологічний клімат;
- цифрова компетентність — використання інформаційних систем та аналітичних платформ (Москаленко, Полякова, 2023);
- етична компетентність — дотримання принципів чесної гри та антидопінгової політики;

Дослідники зазначають, що ефективність професійної діяльності значною мірою залежить від здатності фахівця до безперервного навчання та самоосвіти (Москаленко, 2022).

Згідно з проблемою дослідження галузь фізичної культури і спорту стикається з низкою проблем: кадровий дефіцит, професійного вигорання,

недостатнє матеріально-технічне забезпечення, Низький рівень оплати праці та обмежені можливості кар'єрного зростання производится до відтоку кадрів за кордон. Це негативно впливає на якість підготовки спортсменів і рівень спорту вищих досягнень, так і спортивно-масових і фізкультурно-оздоровчих заходів. Високий рівень відповідальності, постійні стресові ситуації та нестабільність фінансування сприяють розвитку професійного вигорання серед тренерів і викладачів.

Обмежений доступ до сучасного обладнання ускладнює впровадження інноваційних методик тренування та наукових досліджень. Крім того, сучасні вимоги до фахівця передбачають володіння інноваційними методиками, знаннями з психології, спортивної медицини та інформаційних технологій (Довгань, Ганчева, Гончаренко, Отравенко, 2023).

Однак система післядипломної освіти потребує модернізації відповідно до європейських стандартів. Недостатнє фінансування спортивної галузі негативно впливає на стан матеріально-технічного забезпечення. Як зазначається у державних аналітичних звітах, значна частина спортивних споруд потребує реконструкції та модернізації (Андрєєва, 2022).

Однією з основних проблем професійно сучасної діяльності є недостатній рівень впровадження результатів наукових досліджень у практику спортивної підготовки. За даними наукових публікацій, існує розрив між теоретичними розробками та їх практичною реалізацією (Довгань, 2023).

Для підвищення ефективності, на нашу думку, є необхідне створення спільних науково-практичних центрів та експериментальних баз, або дослідницьких центрів. Це обмежує можливості впровадження сучасних методів контролю фізичного стану спортсменів і використання цифрових технологій. Незважаючи на позитивні зрушення, галузь стикається з низкою системних проблем: недостатній рівень фінансування, застаріла матеріально-технічна база, відтік кваліфікованих кадрів, недостатня інтеграція науки і практики, обмежений доступ населення до якісних спортивних послуг у сільській місцевості, нерівномірний розвиток масового та професійного спорту.

Однією з основних проблем є недостатній рівень впровадження результатів наукових досліджень у практику спортивної підготовки. За даними наукових публікацій, існує розрив між теоретичними розробками та їх практичною реалізацією (Довгань, 2023).

Для підвищення ефективності на нашу думку необхідне створення спільних науково-практичних центрів та експериментальних баз. Сучасний спорт активно використовує цифрові технології, системи моніторингу та аналітичні платформи. Водночас в Україні їх впровадження є обмеженим через фінансові та організаційні труднощі (Дутчак, 2023). Науковці наголошують на необхідності розвитку спортивної аналітики, біомеханічних досліджень та персоналізації тренувального процесу (Довгань, Ганчева, Гончаренко, Отравенко, 2022; Дутчак, 2023).

Серед ключових напрямів вдосконалення галузі можна виокремити: оновлення системи професійної підготовки кадрів; розширення міжнародної наукової співпраці; впровадження грантових програм підтримки досліджень; розвиток спортивної медицини та реабілітації; активну цифровізацію тренувального процесу. Комплексна реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українського спорту на міжнародному рівні. Подальший розвиток фізичної культури і спорту в Україні пов'язаний із: модернізацією системи підготовки фахівців; розширенням міжнародної співпраці; залученням інвестицій у спортивну інфраструктуру; розвитком наукових досліджень і спортивної аналітики; впровадженням європейських стандартів управління. Особливу роль відіграє формування культури здорового способу життя серед населення та популяризація рухової активності.

Висновок. Генеза фізичної культури і спорту в Україні відображає складний і багатовекторний історичний процес, що характеризується еволюцією від традиційних форм фізичного виховання до формування сучасної, інституціоналізованої та науково обґрунтованої системи фізичної культури і спорту. На сучасному етапі розвиток галузі відбувається в умовах поєднання глобалізаційних процесів, цифрової трансформації та безпрецедентних викликів, пов'язаних із воєнним станом, що суттєво впливають на всі її складові.

Проведений аналіз засвідчує, що попри наявність об'єктивних обмежень — руйнування інфраструктури, кадрові втрати, зниження рівня доступності фізкультурно-оздоровчих послуг — фізична культура і спорт в Україні зберігають потужний потенціал розвитку. Це зумовлено наявністю сформованої наукової школи, високим рівнем професійної підготовки фахівців, а також поступовою інтеграцією у міжнародний науковий і спортивний простір

Особливого значення набуває трансформація змісту та форм організації фізкультурно-спортивної діяльності, зокрема впровадження цифрових технологій, дистанційних форматів навчання та інноваційних методів управління тренувальним процесом. Водночас зростає роль фізичної культури як інструменту соціальної стабілізації, психологічної підтримки населення та засобу реабілітації осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій.

Перспективи подальшого розвитку галузі пов'язані з її модернізацією на засадах інноваційності, інклюзивності, міждисциплінарності та соціальної відповідальності, а також із гармонійною інтеграцією до європейського та світового освітньо-наукового простору. Це дозволить забезпечити стійкий розвиток фізичної культури і спорту як важливого компонента національної безпеки, здоров'я нації та соціально-економічного відновлення України.

Перспективами подальших наукових розвідок у сфері фізичної культури і спорту в умовах воєнного стану вбачаємо:

1. Розроблення комплексних моделей організації фізичного виховання в умовах змішаного та дистанційного навчання з урахуванням безпекових обмежень та індивідуальних потреб здобувачів освіти.

2. Удосконалення системи управління тренувальним процесом спортсменів в умовах нестабільності та обмежених ресурсів, зокрема на основі підходів, запропонованих В. М. Костюкевичем, із акцентом на індивідуалізацію підготовки.

3. Розширення використання цифрових технологій і дистанційного моніторингу у фізичному вихованні та спортивній підготовці, включаючи застосування мобільних додатків, фітнес-трекерів і онлайн-платформ.

4. Поглиблення досліджень у сфері фізичної реабілітації військовослужбовців і цивільних осіб, які постраждали внаслідок бойових дій, із інтеграцією засобів фізичної культури у відновлювальні програми.

5. Вивчення впливу фізичної активності на психоемоційний стан населення в умовах воєнного стресу та розроблення ефективних оздоровчих програм для різних вікових і соціальних груп.

Отже, сучасний стан розвитку фізичної культури і спорту в Україні характеризується активною адаптацією до умов воєнного стану, що проявляється у впровадженні інноваційних підходів, цифровізації навчально-тренувального процесу та посиленні ролі фізичної

активності у збереженні здоров'я населення. Разом із тим, наявні дослідження мають переважно фрагментарний характер, що зумовлює необхідність системного наукового осмислення зазначеної проблематики. Подальші наукові розвідки мають бути спрямовані на формування цілісної моделі функціонування галузі фізичної культури і спорту в умовах кризових ситуацій, що забезпечить її ефективний розвиток і відповідність сучасним викликам українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

- Андреєва, О. В. (2022). Рекреаційна діяльність різних груп населення : монографія. Київ : НУФВСУ (Andrieieva, O. V. (2022). *Recreational activity of different population groups*. Kyiv: NUPESU).
- Андреєва, О. В., Благій, О. Л. (2023). *Теоретико-методичні засади оздоровчої фізичної культури*. Київ : Олімпійська література. (Andrieieva, O. V., & Blahii, O. L. (2023). *Theoretical and methodological foundations of health-related physical culture*. Kyiv: Olympic Literature).
- Довгань, Н. Ю. (2023). Оздоровча фізична культура в умовах воєнного стану. *Здоров'я нації*, 3, 40–46. (Dovhan, N. Yu. (2023). Health-related physical culture under martial law conditions. *Health of the Nation*, (3), 40–46).
- Довгань, Н. Ю., Ганчева, В. І., Гончаренко, В. І., Отравенко, О. В. (2022). Новітні технології навчання фізичній культурі. *Вісник ЛНУ*, 3, 6–20. (Dovhan, N. Yu., Gancheva, V. I., Honcharenko, V. I., & Otravenko, O. V. (2022). Innovative technologies of teaching physical education. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*, 3, 6-20).
- Дутчак, М. В. (2023). *Державна політика у сфері фізичної культури і спорту в Україні*. Київ : НУФВСУ. (Dutchak, M. V. (2023). *State policy in the field of physical culture and sports in Ukraine*. Kyiv: National University of Physical Education and Sport of Ukraine).
- Ермаков, С. С., Апостолов, О. А. (2022). Фізичне виховання студентів. *Теорія та методика фізичного виховання*, 2, 45–52. (Yermakov, S. S., & Apostolov, O. A. (2022). Physical education of students in distance learning conditions. *Theory and Methods of Physical Education*, 2, 45–52).
- Костюкевич, В. М. (2023). *Теорія і методика спортивної підготовки* : навч. посіб. Вінниця : Планер. (Kostyukevych, V. M. (2023). *Theory and methodology of sports training*. Vinnytsia: Planer).
- Костюкевич, В. М., Шинкарук, О. А. (2022). Управління тренувальним процесом. *Наука в олімпійському спорті*, 3, 12–20. (Kostyukevych, V. M., & Shynkaruk, O. A. (2022). Management of training process of athletes. *Science in Olympic Sport*, 3, 12–20).
- Круцевич, Т. Ю. (2023). Інноваційні підходи до моніторингу тренувальних навантажень. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я*, 4, 22–26. (Krutsevych, T. Yu. (2023). Innovative approaches to monitoring training loads. *Physical Education, Sport and Health Culture*, (4), 22–26).
- Магльований, А. О. (2023). Фізична підготовка військовослужбовців. *Військова освіта*, 1, 98–105. (Mahlovanyi, A. O. (2023). Physical training of military personnel under martial law. *Military Education*, 1, 98–105).
- Москаленко, Н. В. (2022). Фізичне виховання в умовах змішаного навчання // *Фізичне виховання*, 4, 30–36. (Moskalenko, N. V. (2022). Physical education in

- blended learning conditions. *Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society*, 4, 30–36).
- Москаленко, Н. В., Полякова, А. В. (2023). Рухова активність населення. *Слобожанський вісник*, 2, 15–21. (Moskalenko, N. V., & Poliakova, A. V. (2023). Physical activity of population under wartime restrictions. *Slobozhanskyi Scientific and Sport Bulletin*, 2, 15–21).
- Носко, М. О. (2020). *Теорія та методика фізичного виховання* : підручник. Київ : Олімпійська література. (Nosko, M. O. (2020). *Theory and methodology of physical education*. Kyiv: Olympic Literature).
- Платонов, В. М. (2021). *Сучасна система підготовки спортсменів в олімпійському спорті*. Київ : Олімпійська література. (Platonov, V. M. (2021). *Modern system of athlete training in Olympic sport*. Kyiv: Olympic Literature).
- Ріпак, І. М. (2023). Фізична реабілітація осіб. *Реабілітаційні технології*, 1, 55–61. (Ripak, I. M. (2023). Physical rehabilitation of persons affected by military actions. *Rehabilitation and Physical Culture and Health Technologies*, 1, 55–61).
- Шинкарук, О. А. (2023). Інноваційні технології підготовки спортсменів. *Наука в олімпійському спорті*, 2, 25–33. (Shynkaruk, O. A. (2023). Innovative technologies in athlete training. *Science in Olympic Sport*, 2, 25–33).
- Dovgan, N. Yu., Dikhtyarenko, Z. M., Otravenko, O. V., Yeremenko, E. A., & Zavistovsky, O. D. (2023). Innovative approaches. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University*, 8, 50–53.
- Krustrup, P., & Dvorak, J. (2022). Exercise and health during crisis situations. *British Journal of Sports Medicine*, 56, 123–127. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2021-105345>
- Thorpe, H., & Parnell, D. (2023). Sport in times of crisis: Social and health perspectives. *Sport Management Review*, 26(4), 567–580. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2022.07.001>
- Parnell, D., & Widdop, P. (2023). Sport and mental health in conflict and crisis settings. *International Review for the Sociology of Sport*, 58(5), 789–804. <https://doi.org/10.1177/10126902221145678>
- Halson, S. L. (2014). Monitoring training load to understand fatigue in athletes. *Sports Medicine*, 44, 139–147. <https://doi.org/10.1007/s40279-014-0252-0>
- Guttman, A. (1978). *From ritual to record: The nature of modern sports*. New York: Columbia University Press.
- Houlihan, B. (2008). *Sport and society: A student introduction*. London: Sage Publications.
- Andrews, D. L. (2012). *Sport and neoliberalism: Politics, consumption, and culture*. Philadelphia: Temple University Press.
- Giulianotti, R. (2005). *Sport: A critical sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Weed, M. (2008). *Sports tourism: Participants, policy and providers*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Chappelet, J.-L., & Kübler-Mabbott, B. (2008). *The international Olympic Committee and the Olympic system: The governance of world sport*. London: Routledge.

SUMMARY

Nosko Mykola, Dovhan Nadiya. Modern problems of professional and research-innovative activity in the field of physical culture and sports in Ukraine under martial law conditions.

This article provides a comprehensive theoretical and analytical examination of current issues in professional and research-innovation activities in the field of physical

education and sports in Ukraine. The relevance of the study is substantiated in the context of social transformations, European integration processes, and martial law. The historical preconditions for the sector's development and the current institutional state of the physical education and sports system are analyzed. The main areas of professional activity for specialists are identified, specifically the pedagogical, coaching, managerial, and rehabilitation and adaptive components. Key issues regarding staffing, the decline in the profession's prestige, professional burnout, and the insufficient level of training for specialists to work in the context of digitalization are examined. Shortcomings in the sector's material and technical support that hinder the implementation of modern technologies and innovations have been identified. Significant attention is paid to issues in research activities, particularly the gap between scientific research and sports training practice. The state of innovative development, the level of implementation of digital technologies, monitoring systems, and sports analytics are analyzed. The impact of martial law on the sector's operations is examined separately, including infrastructure destruction, personnel migration, and the development of adaptive and veteran sports. Promising areas for development are identified, including the modernization of the education system, the integration of science and practice, digitalization, the development of international cooperation, and the promotion of a healthy

Key words: *academic development, methodological training, higher education student, research culture, research activities, methodological disciplines.*

УДК 004:796.332:338.46

Микола Чхайло

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-7368-5202

Людмила Максименко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-8481-6925

DOI 10.24139/2312-5993/2026.01/206-216

ОБҐРУНТУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФУТБОЛЬНИХ КЛУБІВ В УКРАЇНІ ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ

Розглянуто цифровізацію як один із ключових драйверів розвитку сучасної економіки та важливий чинник цифрової трансформації професійних спортивних організацій. Проаналізовано підходи до розуміння цифрової трансформації, зокрема концепцію трансформації клієнтського досвіду, операційних процесів і бізнес-моделей. Метою дослідження є визначення особливостей цифровізації професійних футбольних клубів в Україні та за її межами. З метою виявлення реальних бар'єрів і перспектив цифрової трансформації в умовах конкретного національного чемпіонату проаналізовано дані сезону 2024/2025 трьох футбольних клубів ВБЕТ Української Прем'єр-ліги 2024–2025 («Динамо», «Олександрія», «Шахтар»). Результати дослідження свідчать про наявність суттєвих відмінностей у рівні цифрової зрілості між клубами та виявляють низку проблем, зокрема відсутність довгострокових стратегій цифрової трансформації й обмеженість інвестиційних ресурсів. Водночас встановлено, що ФК «Шахтар» загалом демонструє найвищий рівень цифровізації, тоді як ФК «Динамо» є лідером за напрямом бізнес-процесів. Обґрунтовано доцільність використання стартап-проектів як ефективного